

آشنایی با دانش فقه

احمد احمدی تبار

معارف اسلامی ناب، نیاز بشر تشنه معنویت امروز است. در این دوران که بسیاری آن را عصر پایان جهان می‌دانند، گرایش به دین و معنویت، سرعتی شگفت یافته است. در این میان، اسلام بیشترین سهم را از این گرایش به دین دارد، و چرا چنین نباشد؟ اسلام، دین انسانی زیستن، عدالت‌پروری و عشق به هم‌نوع است و بشر این عصر، این گوهر گمشده را در اسلام ناب یافته است.

از سوی دیگر، گسترش پُرشتاب رسانه‌ها و ابزارهای انتشار اطلاعات، بی‌وقفه موجب پدید آمدن پرسش‌ها و شبهات جدیدی می‌شود که تا اندکی پیش از این، هیچ‌یک از آنها قابل تصور نبود. این انفجار اطلاعات، به‌ویژه در دنیای مجازی، اغلب فرصت ژرف‌اندیشی را از انسان سلب می‌کند و همین موجب شناخت نادرست یا ناقص از بسیاری امور، به‌ویژه مفاهیم و معارف دینی می‌گردد.

بنابراین، تبلیغ و نشر مؤثر معارف اسلامی ناب، رسالت خطیری است که بر عهده همه متولیان این امر می‌باشد. بدون تلاش خالصانه و آگاهانه برای رسیدن به این هدف، پتانسیل عظیمی که در گرایش بشر به معنویت در این عصر پدید آمده، به هدر خواهد رفت.

نشر «نورالامین» به سهم خود می‌کوشد تا بخش اندکی از رسالت عظیم نشر معارف اسلامی ناب را به بهترین شکل ممکن انجام دهد و در این راستا از پیشنهادها و انتقادهای همه فرهیختگان این عرصه، برای غنا بخشیدن به آثار خود استقبال می‌کند.

فهرست

۱۷	مقدمه
۱۹	درس اول: کلیات علم فقه
۱۹	فقه در لغت
۲۰	فقه در قرآن
۲۱	فقه در روایات
۲۲	اصطلاح فقه
۲۷	درس دوم: جایگاه علم فقه
۲۷	شناخت هدف
۲۷	راه سعادت و کمال
۲۸	الف) خودشناسی
۲۸	ب) هستی شناسی
۲۸	ج) شناخت قوانین
۲۸	ضرورت خداشناسی
۲۹	نیاز انسان به وحی
۳۰	ضرورت دانش فقه
۳۰	الف) حدود و مرزهای الهی
۳۱	ب) رتبه علم فقه
۳۱	ج) پیش نیازهای علم فقه
۳۲	۱. علم کلام

۳۲	۲. علم منطق
۳۲	۳. ادبیات عرب
۳۲	۴. اصول فقه
۳۵	درس سوم: علم اصول، حکم شرعی، حکم تکلیفی
۳۵	مهم‌ترین پیش‌نیاز فقه
۳۶	دلیل نیاز به اصول فقه
۳۶	تعریف حکم
۳۶	مقام صلاحیت‌دار
۳۶	الف) خداوند
۳۷	ب) پیامبر اکرم
۳۷	ج) امامان معصوم <small>علیهم‌السلام</small>
۳۸	حکم شرعی
۳۸	تقسیمات حکم
۳۸	حکم تکلیفی
۳۹	الف) واجب یا لازم
۳۹	ب) حرام یا ممنوع شرعی
۳۹	ج) مستحب یا پسندیده
۳۹	د) مکروه یا ناپسند
۳۹	ه) مباح یا جایز
۴۳	درس چهارم: حکم وضعی و اقسام واجب
۴۳	حکم وضعی
۴۴	رابطه حکم وضعی با تکلیفی
۴۵	تقسیمات واجب
۴۵	الف) عینی و کفایی
۴۵	ب) تبعدی و توصلی

- ج) تعیین و تخییری _____ ۴۶
- د) نفسی و غیره _____ ۴۷
- ه) موقت و موسع _____ ۴۷
- و) مشروط و مطلق _____ ۴۸
- درس پنجم: منابع فقه؛ کتاب قرآن _____ ۵۱
- کتاب قرآن _____ ۵۱
- حجیت کتاب _____ ۵۲
- اختلاف در آیات و سوره‌ها _____ ۵۲
- الف) منشأ اختلاف _____ ۵۲
- ب) اولین و آخرین آیه _____ ۵۳
- ج) قراء و قرائت‌های قرآن _____ ۵۳
- د) محکم و متشابه در قرآن _____ ۵۴
- تعریف نص و ظاهر _____ ۵۵
- حجیت نصوص و ظواهر _____ ۵۶
- آیات الاحکام _____ ۵۶
- الف) سیره عقلا _____ ۵۷
- ب) اصالة الظهور _____ ۵۷
- درس ششم: منابع فقه؛ کتاب و سنت _____ ۶۱
- سنت _____ ۶۱
- الف) فقها و متکلمین _____ ۶۱
- ب) اصولیین _____ ۶۲
- اقسام سنت _____ ۶۲
- الف) سنت فعلی _____ ۶۲
- ب) سنت قولی _____ ۶۲
- ج) سنت تقریری _____ ۶۲

- ۶۳ راه شناخت سنت
- ۶۴ موانع فهم سنت
- ۶۴ الف) جعل حدیث
- ۶۴ ب) نبود شواهد و قرائن
- ۶۴ معیار تشخیص
- ۶۵ بررسی حدیث
- ۶۵ اقسام حدیث
- ۶۵ الف) صحیح
- ۶۵ ب) حسن
- ۶۵ ج) موثق
- ۶۵ د) ضعیف
- ۶۹ درس هفتم: جوامع حدیثی شیعه
- ۶۹ کتب اربعه
- ۶۹ الف) کافی
- ۷۱ ب) من لا یحضره الفقیه
- ۷۱ ج) تهذیب الاحکام
- ۷۲ د) استبصار
- ۷۲ جوامع روایی شیعه
- ۷۲ الف) بحار الانوار
- ۷۳ ب) وسائل الشیعه
- ۷۴ ج) مستدرک الوسائل
- ۷۴ د) وافی
- ۷۷ درس هشتم: منابع فقه؛ اجماع و عقل
- ۷۷ اجماع
- ۷۷ لغت اجماع

- اصطلاح اجماع علم اصول ۷۸
- دیدگاه اهل سنت ۷۸
- دیدگاه شیعه ۷۸
- کشف اجماع از نظر معصوم علیه السلام ۷۸
- الف) اجماع دخولی ۷۹
- ب) اجماع لطفی ۷۹
- ج) اجماع تقریری ۷۹
- د) اجماع حدسی ۷۹
- ه) اجماع کشفی ۸۰
- سیره متشرعین ۸۰
- اتفاق نظر فقها ۸۰
- عقل ۸۱
- اقسام دلیل عقلی ۸۱
- الف) دلیل مستقل عقلی ۸۱
- ب) دلیل غیر مستقل عقلی ۸۱
- ملازمه میان عقل و شرع ۸۲
- اهمیت ملازمه عقلی ۸۲
- حجیت عقل ۸۳
- درس نهم: ادوار فقه ۸۷
- ادوار فقه ۸۷
- الف) تشریح فقه ۸۷
- ب) تبیین فقه ۸۸
- ج) دسته بندی روایات فقهی ۸۹
- د) گسترش مسائل فقهی ۸۹
- ه) استدلال ۹۰

- ۹۱ _____ (و) گسترش استدلال و تنقیح مباحث فقهی
- ۹۱ _____ (ز) رشد و تکامل فقه
- ۹۲ _____ (ح) تدقیق و ژرف اندیشی مباحث فقهی
- ۹۳ _____ (ط) تلخیص مباحث فقهی
- ۹۳ _____ (ی) کاربرد همه جانبه فقه
- ۹۴ _____ نقش عنصر زمان و مکان
- ۹۷ _____ درس دهم: مدارس فقهی شیعه؛ مدینه و کوفه
- ۹۷ _____ مدارس فقهی شیعه
- ۹۸ _____ عصر اول: مدرسه مدینه
- ۹۸ _____ فقهای مدرسه مدینه
- ۹۹ _____ منابع شکل گیری فقه
- ۹۹ _____ عصر دوم؛ مدرسه کوفه
- ۱۰۰ _____ شاگردان امام صادق علیه السلام
- ۱۰۱ _____ مهم ترین آثار و کتب علمی
- ۱۰۱ _____ ویژگی های مدرسه کوفه
- ۱۰۱ _____ (الف) تدوین و جمع آوری حدیث
- ۱۰۱ _____ (ب) تعیین ملاکات برای استنباط
- ۱۰۷ _____ درس یازدهم: مدارس فقهی شیعه؛ قم، بغداد و حله
- ۱۰۷ _____ مدارس فقهی شیعه
- ۱۰۷ _____ عصر سوم: مدرسه قم و ری
- ۱۰۸ _____ مشهورترین فقها
- ۱۰۸ _____ ویژگی های مدرسه قم و ری
- ۱۰۸ _____ (الف) توجه گسترده به تدوین حدیث
- ۱۰۸ _____ (ب) مبتنی بر متون احادیث
- ۱۰۹ _____ (ج) بساطت مباحث فقهی

- عصر چهارم: مدرسه بغداد ۱۰۹
- عوامل انتقال ۱۰۹
- الف) ضعف حکومت عباسی ۱۰۹
- ب) ظهور شخصیت های بزرگ ۱۱۰
- فقیه مشهور مدرسه ۱۱۰
- ویژگی های مدرسه بغداد ۱۱۰
- الف) نقد و تحلیل روایات ۱۱۰
- ب) شکل گیری اجتهاد شیعی ۱۱۰
- ج) ورود اصول فقه ۱۱۱
- د) بنیان گذاری فقه مقارن ۱۱۱
- دوره مقلدین ۱۱۱
- عصر پنجم: مدرسه حلّه ۱۱۲
- فقه های نام دار ۱۱۲
- الف) محقق حلّی ۱۱۳
- ب) علامه حلّی ۱۱۳
- ج) دیگر بزرگان مدرسه حلّه ۱۱۳
- ویژگی های مدرسه حلّه ۱۱۳
- الف) سامان دهی فقه شیعه ۱۱۳
- ب) گسترش فقه شیعه ۱۱۴
- درس دوازدهم: مدارس دوره صفویه تا امام خمینی ۱۱۷
- مدارس فقهی شیعه ۱۱۷
- عصر ششم: مدرسه فقهی دوره صفویه ۱۱۷
- الف) مکتب فقهی محقق کرکی ۱۱۷
- ب) مکتب فقهی محقق اردبیلی ۱۱۸
- ج) مکتب اخباری گری ۱۱۸

- ۱۱۹ _____ اخباریون نام دار دوره صفوی
- ۱۲۰ _____ عصر هفتم: مدرسه فقهی وحید بهبهانی
- ۱۲۰ _____ شاگردان وحید
- ۱۲۱ _____ عصر هشتم: مدرسه فقهی شیخ انصاری
- ۱۲۱ _____ مدرسه نهم: مدرسه فقهی امام خمینی
- ۱۲۵ _____ درس سیزدهم: تقسیم بندی مباحث کلی فقه
- ۱۲۵ _____ فلسفه تقسیم بندی فقه
- ۱۲۶ _____ الف) پرستش خالق
- ۱۲۶ _____ ب) تعاون اجتماعی
- ۱۲۶ _____ ج) محوریت انسان
- ۱۲۷ _____ د) روابط انسان
- ۱۲۷ _____ ه) حقوق
- ۱۲۷ _____ و) موضوعات متنوع
- ۱۲۸ _____ علم فقه
- ۱۲۸ _____ اشتراک مسائل فقه: «فعل مکلف»
- ۱۲۹ _____ تقسیم محقق حلی در شرایع
- ۱۲۹ _____ مجموع ابواب فقه
- ۱۳۰ _____ بخش عبادات
- ۱۳۰ _____ الف) کتاب الطهارة
- ۱۳۰ _____ ب) کتاب الصلاة
- ۱۳۰ _____ ج) کتاب الزکاة
- ۱۳۱ _____ د) کتاب الخمس
- ۱۳۱ _____ ه) کتاب الصّوم
- ۱۳۱ _____ و) کتاب الاعتکاف
- ۱۳۵ _____ درس چهاردهم: بخش عبادات و عقود
- ۱۳۵ _____ بخش عبادات

- الف) كتاب حج ۱۳۵
- ب) كتاب عُمره ۱۳۶
- ج) كتاب جهاد ۱۳۶
- د) امر به معروف و نهی ازمنکر ۱۳۷
- بخش عقود ۱۳۷
- الف) كتاب التجارة ۱۳۷
- ب) كتاب الرهن ۱۳۸
- ج) كتاب مفلس ۱۳۸
- د) كتاب الحجر ۱۳۸
- هـ) كتاب الضمان ۱۳۸
- و) كتاب الصلح ۱۳۹
- ز) كتاب الشركة ۱۳۹
- ح) كتاب المضاربة ۱۴۰
- ط) كتاب المزارعة و المساقات ۱۴۰
- ی) كتاب الوديعة ۱۴۱
- ک) كتاب العارية ۱۴۱
- ل) كتاب الاجارة ۱۴۱
- م) كتاب الوكالة ۱۴۲
- ن) كتاب الوقوف و الصدقات ۱۴۲
- درس پانزدهم: بخش عقود؛ ایقاعات و احکام ۱۴۵
- بخش عقود ۱۴۵
- الف) كتاب السكنى و الحبس ۱۴۵
- ب) كتاب الهيات ۱۴۶
- ج) كتاب السبق و الرماية ۱۴۶
- د) كتاب الوصية ۱۴۶
- هـ) كتاب النكاح ۱۴۷

- ١٤٧ _____ بخش سوم ایقاعات
- ١٤٧ _____ الف) کتاب الطلاق
- ١٤٧ _____ ١. طلاق بائن
- ١٤٨ _____ ٢. طلاق رجعی
- ١٤٨ _____ ب) کتاب الخلع و المبرات
- ١٤٨ _____ تفاوت طلاق خلع با مبرات
- ١٤٨ _____ ج) کتاب الظهار
- ١٤٩ _____ د) کتاب الإیلاء
- ١٤٩ _____ هـ) کتاب اللعان
- ١٥٠ _____ و) کتاب العتق
- ١٥١ _____ ز) کتاب التدبیر و المكاتبه و الاستیلاء
- ١٥١ _____ ح) کتاب الإقرار
- ١٥١ _____ ط) کتاب الجعالة
- ١٥٢ _____ ی) کتاب الأیمان
- ١٥٢ _____ ک) کتاب النذر
- ١٥٢ _____ بخش چهارم: احکام
- ١٥٢ _____ الف) کتاب الصيد و الذباجة
- ١٥٣ _____ ب) کتاب الأطحمة و الأشربة
- ١٥٣ _____ ج) کتاب الغصب
- ١٥٣ _____ د) کتاب الشفعة
- ١٥٤ _____ هـ) کتاب احيای الموات
- ١٥٤ _____ و) کتاب اللقطة
- ١٥٤ _____ ز) کتاب فرائض
- ١٥٥ _____ ح) کتاب القضا
- ١٥٥ _____ ط) کتاب الشهادات
- ١٥٥ _____ ی) کتاب الحدود و التعزیرات

فهرست ۱۵

ک) کتاب قصاص ۱۵۶

ل) کتاب الدیات ۱۵۶

منابع ۱۵۹

پاسخنامه آزمون‌های چهار گزینه‌ای ۱۶۳

فهرست اعلام ۱۶۵

مقدمه

معنویت گمشده همیشگی انسان در طول تاریخ بوده و این پیام ماندگار انبیای الهی علیهم السلام است که در گوش اعصار پیچیده و انسان را به زندگی جاویدانی دعوت می‌کند؛ پیامی که در آن به تمامی نیازهای مادی و معنوی انسان و رشد کامل ابعاد وجودی او اندیشیده شده است و معرفتی الهی که می‌تواند همه جنبه‌های زندگی انسان را دگرگون سازد و زندگی جدیدی را پایه‌ریزی کند.

دانشگاه مجازی المصطفی صلی الله علیه و آله

این دانشگاه می‌کوشد با بهره‌گیری از روش‌های نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات، پیام الهی خاتم پیام‌آوران، حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و پیروان راستین ایشان را در اختیار علاقه‌مندان در هر نقطه خاکی قرار دهد تا سرآغازی برای زندگی الهی و پاک انسان معاصر باشد.

معاونت پژوهشی و تولید دانشگاه مجازی المصطفی صلی الله علیه و آله

این معاونت با همکاری گروه‌های علمی و صاحب‌نظران، برای پاسخگویی به نیاز حقیقت‌طلبان و معرفت‌جویان، متون آموزشی و کمک‌آموزشی مورد نیاز را به زبان‌های مختلف تولید و ترجمه نموده تا در رشته‌های آموزشی مورد استفاده فراگیران قرار گیرند و با توجه به استقبال و درخواست عموم علاقه‌مندان اقدام به چاپ آن‌ها کرده است.

«خانه‌های خود را دانشگاه اسلامی کنیم»

دانشگاه مجازی المصطفی صلی الله علیه و آله

